

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI STUDIJ INFORMACIJSKIH ZNANOSTI,

SMJER BIBLIOTEKSTVO

(IZVANREDNI NAČIN STUDIRANJA)

AKADEMSKA GODINA 2018. / 2019.

Marjana Batinić

RAZVOJNA BIBLIOTERAPIJA I ŠKOLSKA KNJIŽNICA

Diplomski rad

Mentor:

dr. sc. Ana Barbarić, izv. prof.

Zagreb, 2018.

SAŽETAK

Rad obrađuje primjenu razvojne biblioterapije terapije u školskim knjižnicama. U prvom dijelu rada iznesene su definicije biblioterapije, povijesni pregled, prikazane različite vrste biblioterapije, ciljevi koji se biblioterapijskom praksom nastoje postići i njezina primjena. Posebna pažnja posvećena je samom biblioterapijskom procesu, njegovima fazama, biblioterapijskoj vrijednosti književnih tekstova te je naglašena važnost njihovog pomnog odabira. Drugi dio rada obrađuje specifičnost razvojne biblioterapije koja u školskim knjižnicama može pronaći svoje mjesto. Naglašena je uloga školskih knjižničara te istaknute razlike u primjeni razvojne biblioterapije u radu s djecom osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta uz navođenje primjera dobre prakse.

KLJUČNE RIJEČI: *biblioterapija, razvojna biblioterapija, školska knjižnica, uloga školskog knjižničara u primjeni razvojne biblioterapije*

ABSTRACT

The paper deals with the application of developmental bibliotherapy in school libraries. In the first part of the paper, the definitions of bibliotherapy, historical review, various types of bibliotherapy, objectives and its applications are presented. Special attention is paid to the very bibliotherapeutic process and its phases, the bibliotherapeutic value of literary texts and the importance of their careful selection. The second part deals with the specificity of developmental bibliotherapy that can find its place in school libraries. The role of school librarians was emphasized as well as the differences in the use of developmental bibliotherapy in working with children of elementary and secondary education, with examples of good practice.

KEYWORDS : *bibliotherapy, development bibliotherapy, school library, the role of the school librarian in implemenation of development bibliotherapy*

SADRŽAJ

0. UVOD	4
1. ODREĐENJE BIBLIOTERAPIJE	
1.1. Definicije i pojam biblioterapija	5
1.2. Povijesni pregled.....	6
1.3. Vrste biblioterapije	8
1.4. Primjena biblioterapije.....	9
1.5. Ciljevi biblioterapije.....	10
2. BIBLIOTERAPIJSKI PROCES	
2.1. Faze biblioterapijskog procesa.....	12
2.2. Terapeutska vrijednost književnih tekstova	14
2.3. Odabir biblioterapijskih tekstova.....	15
3. RAZVOJNA BIBLIOTERAPIJA I ŠKOLSKA KNJIŽNICA	
3.1. Razvojna biblioterapija.....	17
3.2. Specifičnosti školske knjižnice.....	18
3.3. Razvojna biblioterapija i školski knjižničari?.....	21
3.4. Uloga školskog knjižničara.....	23
3.5. Razvojna biblioterapija u knjižnici osnovne škole.....	25
3.6. Razvojna biblioterapija s adolescentima u srednjoškolskoj knjižnici.....	26
..	
4. PRIMJERI DOBRE PRAKSE	
4.1. Istina, ispravno djelovanje, mir, nenasilje i ljubav – prijedlog biblioterapijskih radionica za učenike osnovnih škola.....	28
4.2. Projekt <i>Što bi na mom mjestu učinila Ljubav?</i>	30
5. ZAKLJUČAK	34
6. LITERATURA	35

UVOD

Živimo u vremenima intenzivnih promjena kojima su zahvaćeni svi segmenti življenja. Novotisućljeće donijelo je brojne promjene i u školske knjižnice: uređuju se prostori, uvode novi mediji i suvremena tehnička pomagala, zapošljavaju se visokoobrazovane i stručne osobe. Školski knjižničari imaju presudnu ulogu u širenju informacijske pismenosti, pružanju potpore obrazovnom procesu i osiguravanju pristupa informacijama. Međutim, ono što se nije promijenilo jest činjenica da su na policama školskih knjižnica još uvijek knjige i da su namijenjene posebnoj vrsti korisnika: djeci i mladima u procesu rasta i razvoja.

Čuvajući knjigu u središtu svojih usluga i ne dovodeći u pitanje njenu ljekovitu moć, školski knjižničari možda su u najboljoj poziciji pozabaviti se odgojnim aspektom formalne naobrazbe. Školske knjižnice mogle bi stvarno zaživjeti kao onaj *prostor između* sigurnosti i privatnosti vlastitog doma i učionice. Knjižničari bi se pak mogli usuditi preuzeti ulogu jednog drugačijeg posrednika između svjetova koje nude knjige i djece, odnosno mladih ljudi - ulogu biblioterapeuta.

U prvom dijelu rada o razvojnoj biblioterapiji i školskoj knjižnici pokušat ću približe odrediti što biblioterapija uopće jest, dati kratak povijesni pregled *liječenja knjigom*, predstaviti različite vrste biblioterapije te progovoriti o njenoj primjeni i ciljevima. Upoznat ćemo se i sa samim biblioterapijskim procesom, njegovim fazama kao i značajkama i terapijskim vrijednostima literarnih predložaka.

Drugi dio rada bit će posvećen posebnostima školske knjižnice i razvojnoj biblioterapiji koja u knjižnicama osnovnih i srednjih škola može imati svoje mjesto te uložiti školskog knjižničara. Za kraj navest ću nekoliko primjera dobre prakse - jedan kao prijedlog biblioterapijskih radionica koje bi se mogle provoditi u knjižnicama osnovnih škola, a drugi kao opis biblioterapijskih radionica kojese u suradnji sa stručnom službom provođene u Turističkoj i ugostiteljskoj školi Dubrovnik.

1. ODREĐENJE BIBLIOTERAPIJE

1.1. Definicije i pojam biblioterapija

Termin biblioterapija dolazi od grčke riječi *biblion* (knjiga) i *therapeia* (liječenje glazbom, plesom i dramom, to jest liječenje umjetnošću) i najčešće se prevodi kao *liječenje knjigom*. U članku u *Atlantic Monthlyju* 1916. prvi ga je upotrijebio Samuel McChord Crothers.¹ Termin su odmah prihvatili knjižničari koji su prepoznali važnost stvaranja posebnih popisa knjiga potrebnih za korištenje u terapeutske svrhe.

Od samog početka termin je izazivao pomutnju, različiti autori su ga u različitim vremenima i prilikama definirali na različit način. U trećem izdanju Websterova novog međunarodnog rječnika² 1961. godine pojavljuje se definicija koja će 1966. biti i službeno prihvaćena: „Biblioterapija je upotreba biranih materijala za čitanje u terapeutske svrhe, u medicini i psihijatriji također. To je vođenje do rješavanja osobnih problema kroz direktno čitanje.“

Tvorac termina Samuel Crothers definirao ju je kao program aktivnosti utemeljen na interaktivnom procesu između medija i ljudi koji taj proces doživljavaju.³

U svom članku pod nazivom *Bibliotherapy: Practice and research*⁴ autori Jack i Ronan biblioterapiju definiraju kao „nenametljiv način vođenja ljudi prema suočavanju i rješavanju određenog životnog problema.“ Ono što je zajedničko svim ovim definicijama biblioterapije jest da pretpostavljaju isto sredstvo (pisanu riječ, umjetnički ili neumjetnički tekst ili zvučni zapis) te sličan cilj - ponovno uspostavljanje narušene ravnoteže kod sudionika i njihovu samoaktualizaciju.

---

¹ Usp. Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija : priručnik za početnike. Zagreb : Balans centar, 2011. str. 15

² Isto.

³ Isto.

⁴ Isto, str.16.

Osim različitih definicija u upotrebi su i različiti pojmovi koji se više ili manje preklapaju. Pored pojma *biblioterapija* šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća javio se i pojam *poetska terapija*. Termin *poetska terapija* u svom nazivu nose i dva udruženja koja na svjetskoj razini predstavljaju poetsku terapiju i biblioterapiju podržavajući obrazovanje, istraživanja, izdavajući publikacije i certifikate. To su *The International Federation for Biblio/Poetry Therapy* i *The National Association of Poetry Therapy*. *The National Association of Poetry Therapy* poetsku terapiju definira kao „ciljanu upotrebu pisane ili govorene riječi da se izazove liječenje, osobni razvoj ili transformacija”.⁵

U literaturi se u zadnje vrijeme javlja i pojam *vođeno čitanje*. Može sereći da se pojam *vođeno čitanje* rabi u različitim opsezima i značenjima. Bašić o *vođenom ili ciljanom čitanju* govori kao o biblioterapiji u širem smislu. Neki od autora poput Bohninga⁶ služe se pojmom *vođenog čitanja* u značenju jedne od metoda na kojoj se temelji biblioterapijska praksa, dok drugi poput Riordana i Wilsona pojam *vođeno čitanje* upotrebljavaju kao istoznačnicu s pojmom *biblioterapija* definirajući biblioterapiju kao „vođeno čitanje napisanih materijala s ciljem da dosegemo razumijevanje i rješavanje problema važnih za osobne terapijske potrebe pojedinca.”⁷

1.2. Povijesni pregled

Priča o liječenju knjigom odnosno pisanom riječju seže u daleku prošlost. Štoviše, povijest ideje i prakse liječenja izgovorenim ili zapisanom riječju stara je vjerojatno koliko i riječ sama.

Plemenski šamani i vračevi koristili su poeziju u svojim obredima namijenjenim izlječenju kako pojedinaca, tako i cijelog plemena. U staroj indijskoj književnosti, u zborniku *Atharvasambita*, nalazimo čarobne pjesme koje recitiraju svećenici da bi ljude izliječili od bolesti, da bi im osigurali zdravlje i dug život. I Stari Egipat poznaje prepisivanje određenih riječi onima narušenog psihičkog zdravlja s namjerom da ih vrate u duševni balans.⁸

Riječju su liječili i mnogi kršćanski svećenici čitajući izabrane dijelove iz Biblije svojim vjernicima koji su, slušajući i primjenjujući jasne poruke priča iz Svete Knjige, onda živjeli u

---

⁵ Isto, 23.

⁶ Bohning, G. *Bibliotherapy: Fitting the resources together*. // *The Elementary School Journal* 82, (1981). Citirano prema: Olsen, Marci A. *Bibliotherapy: School Psychologists Report of Use and Efficacy*. All Theses and Dissertations. 409. [citirano: 2018-23-11]. Dostupno na: <https://scholarsarchive.byu.edu/etd./49>

⁷ Bašić, I. Nav.dj., str.16.

⁸ Usp. Stipčević, A. *Povijest knjige*. Lokve : Naklada Benja, 2000, str. 50.

duševnoj čistoći. Liječenje svetim formulama, rečenicama, izrekama iz Kurana bila je i još uvijek jest praksa koju poznaje islam. Međutim, kad je riječ o upotrebi svetih knjiga i zapisa u svrhu liječenja, onda se samo uvjetno može govoriti o biblioterapiji u današnjem smislu riječi. Naime, kako ističe Aleksandar Stipčević⁹, to se liječenje temeljilo na vjeri da je Bog taj koji kroz knjige, odnosno zapise, liječi, a ne priča ili riječ sama.

Za naše današnje shvaćanje pojma biblioterapija povijest liječenja knjigom započinje u Staroj Grčkoj.

Još u četvrtom stoljeću pr. Krista Platon je isticao utjecaj riječi i umjetnosti na pojedinca. Smatrao je kako je pjesničko stvaralaštvo ispunjeno božanskim zanosom, a umjetnosti je vidio pomoć za pronalaženje čovjekove unutarnje ravnoteže, kao i bitno odgojno sredstvo. No umjetnici mogu, smatrao je Platon, uzburkati i one strasti koje su pogubne i po čovjeka i po državu, stoga se treba okrenuti samo didaktički vrijednim djelima te onima koja u čovjeku pobuđuju osjećaj za ljepotu.

Uvođenjem pojma *katarze*, u sklopu svoje teorije tragedije, za biblioterapiju još je značajniji Platonov učenik Aristotel. U *Poetici* Aristotel raspravlja o ulozi katarze u postizanju emocionalnog izlječenja. Vjerovao je da je poezija određena forma znanja koja ima pozitivan moralan učinak na psihi. Ideja katarze počiva na uvjerenju kako tragedija u čovjeku može pobudi snažne osjećaje, a sažaljenje i strah koji su posljedica identifikacije dovest će do duhovnog pročišćenja. Danas je katarza važan aspekt svake psihoterapije i centralna komponenta psihodrame.¹⁰

Rimljani su također smatrali da čitanje ima pozitivan utjecaj na duševno zdravlje. Kvintilijan je poticao čitanje klasičnih tekstova u svrhu jačanja osobnosti, dok je Galen govorio o blagotvornim učincima poezije u fazi oporavka.¹¹ I prvi poetski terapeut bio je upravo Rimljanin Soranus, fizičar i liječnik (1.st.pr.Kr.), koji je prepisivao tragediju za manične i komediju za depresivne pacijente.

---

⁹ Isto, str. 53.

¹⁰ Usp. Bašić, I. Nav.dj., str.20.

¹¹ Ivančić, I. Biblioterapija – liječenje knjigama.[citirano: 2012-06-14].Dostupno na :<http://www.zdrav-zivot.com.hr/izdanja/kako-se-odmoriti-a-ne-umoriti-preko-ljeta/biblioterapija-liječenje-knjigama/>

1.3. Vrste biblioterapije

Kako u svojoj knjizi *Biblioterapija i poetska terapija* ističe Ivana Bašić¹², stručna literatura danas nudi različite klasifikacije biblioterapije. Najčešće se spominje podjela na tri osnovne vrste s obzirom na sudionike, ciljeve, programe i voditelje. To su *institucionalna, klinička i razvojna*.

Institucionalnu biblioterapiju, koja može biti grupna ili individualna, provodi isključivo tim koji se sastoji od psihijatar i knjižničara u okviru institucije ili privatne prakse. Cilj ove terapije je procijeniti duševno stanje pacijenta, obično psihičkog bolesnika, kako bi se lakše odredilo daljnje liječenje. Uloga knjižničara u ovoj vrsti biblioterapije jest u tome da on vodi i organizira fond te sudjeluje u preporuci literarnog predloška, no diskusiju o materijalu obično vodi liječnik.

Klinička biblioterapija provodi se na osobama s emocionalnim problemima ili poremećajima u ponašanju. U ulozi terapeuta mogu se naći psihijatri, sociolozi, rehabilitatori, socijalni radnici, knjižničari. Cilj koji se ovom vrstom biblioterapije želi postići je pomoći klijentima da diskutirajući o izabranom materijalu dođu do uvida u svoje stanje nakon čega se otvara i prostor za promjenu neželjenog.

Razvojnu biblioterapiju mogu provoditi knjižničari, učitelji, profesori, pedagozi. Ona ne pretpostavlja sudjelovanje liječnika jer su klijenti kojima je ona namijenjena zdravi pojedinci koji se nalaze u nekoj izazovnoj situaciji i samovoljno odabiru potražiti pomoć u rješavanju svog problema. Prikladna je za sve uzraste i tematiziranje najraznolikije problematike - od zadirkivanja vršnjaka, loših ocjena, loše komunikacije s roditeljima, nasilja, krize identiteta, želje za osamostaljenjem do nesuglasica u braku, prevare, financijskih problema te u konačnici problema treće životne dobi – smrti i života poslije smrti. Razvojna biblioterapija, kako joj i samo ime kaže, ima za cilj biti potpora normalnom razvoju čovjeka i njegovoj samoaktualizaciji.

Ruski znanstvenik H. Dresher govori pak o samo dva osnovna tipa biblioterapije: kliničkoj i razvojnoj. *Klinička biblioterapija* je ona koja se primjenjuje u medicinsko - terapeutske svrhe,

---

¹²Usp. Bašić, I. Nav. dj., str. 17.

dok *razvojna biblioterapija* svoju primjenu pronalazi kod emocionalnih problema, problema prilagodbe, kod pitanja razvoja osobnosti te u korektivne svrhe.¹³

Za potrebe ovog rada važno nam je istaknuti kako većina klasifikacija, kao i dvije prethodno spomenute, kao posebnu vrstu biblioterapije ističu upravo *razvojnu* o kojoj ćemo nešto više reći u drugom dijelu rada.

1.4. Primjena biblioterapije

Biblioterapija ima široku primjenu u radu s ljudima svih dobi i uzrasta. Koristi se za održavanje i jačanje zdravlja kod različitih zdravstvenih problema kao što su ovisnost o drogama i alkoholu, poremećaji hranjenja, obiteljski problemi, psihička labilnost kod odraslih, saniranje posljedica pretrpljenog nasilja i traumatskih iskustava, poteškoća u učenju i sl.¹⁴

Nizanje primjera primjene biblioterapije u nedavnoj prošlosti mogli bismo započeti spominjanjem liječnika Benjamina Rusha, prvog Amerikanca koji je u Pensilvanijskoj bolnici sredinom 19. stoljeća preporučivao knjige za tjelesno i duševno bolesne ljude. Njegovi pacijenti u sklopu terapije pisali su i pjesme koje su se objavljivale u časopisu *Illuminator*.¹⁵

Robert Haven Schauffler, američki pisac, čelist i ratni veteran također se u stručnoj literaturi navodi kao figura vrijedna spomena kada je riječ o počecima sustavne primjene biblioterapije.¹⁶ 1925. godine napisao je knjigu preskriptivnog karaktera *The Poetry Cure : A Pocket Medicine Chest of Verse* u kojoj svojim čitateljima nudi izbor pjesama za pojedina raspoloženja i probleme upozoravajući čitatelja kako sve pjesme ne utječu jednako na svakoga te da ih iz tog razloga treba pažljivo koristiti.¹⁷

Dvadesetih godina 20. stoljeća počinju se izdavati vodiči kroz književnost u kojima se roditeljima preporučivalo koje su knjige pogodne i podobne za njihovu djecu. Ti su vodiči bili didaktične i moralističke naravi te usmjereni na pojedinačni problem na koji se književnim

---

¹³ Janavičiene, D. Bibliotherapy process and type analysis: review of possibilities to use in the library. // *Bridges/ Tiltai* 53,4 (2010), 121. [citirano: 2018-19-11]. Dostupno na: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/57386117/bibliotherapy-process-type-analysis-review-possibilities-use-library>

¹⁴ Usp. Bašić, Nav.dj., str.19.

¹⁵ Isto, str. 21.

¹⁶ Isto

¹⁷ Isto, str. 22.

djelom nastojalo utjecati, a ne na opće osnaženje karaktera. Izgledali su tako da bi uz svako djelo bila istaknuta moralna vrijednost koja se njime promiče.

Nažalost, dva svjetska rata koja su obilježila dvadeseto stoljeće bila su sljedeći moćni okidači za pravi procvat primjene biblioterapije. Terapijsko čitanje provodilo se u vojnim bolnicama i vojnim kampovima u kojima su knjižničari blisko surađivali s liječnicima prepisujući knjige koje bi mogle poslužiti kao poticaj, bijeg, zabava i utjeha vojnicima usred ratnog užasa. Američko knjižničarsko društvo stajalo je iza organizacije knjižničnih usluga koje su se ubrzo proširile i na transkontinentalne bolničke vlakove za pripadnike američkih vojnih snaga. Koliko je takav program pomogao vojnicima možda najbolje opisuje govor upućen diviziji bolničkih knjižnica:

„Mali broj nas, a možda nitko od nas, nije do sada uočio terapeutsku vrijednost knjižnica za pacijente koje su se preko noći kao nekim čudom pojavile u vojnim bolnicama iz Prvoga svjetskog rata ... Mnogi muškarci iz ove raznolike skupine podnijeli su zbog čitanja, koje ih je na neki tajanstven način zaokupilo i podiglo njihov duh, lakše svoje tegobe. Možda je prvi put od dana drevne Tebe uvelike shvaćena činjenica da knjige zaista mogu biti lijek za dušu, a prema tome i za tijelo.“¹⁸

1.5. Ciljevi biblioterapije

"Mislim da bi uopće trebalo čitati samo takve knjige koje ujedaju i bodu. Ako nas knjiga koju čitamo ne probudi udarcem po glavi, zašto je onda čitamo?...Trebaju nam knjige koje na nas djeluju poput nesreće, koja nas jako boli, kao smrt nekoga koga smo voljeli više od nas samih, i da nas protjeraju u šume, daleko od čovječanstva, poput samoubojstva, knjiga bi morala biti sjekira za zamrznuto more u nama."

(Kafka, Iz pisma prijatelju Oskaru Pollaku)¹⁹

Glavni cilj biblioterapije na najbolji je mogući način možda opisan upravo u ovom ulomku iz Kafkinih pisama prijatelju Oscaru Pollaku. Biblioterapija bi uz pomoć svog sredstva-knjige ²⁰

---

¹⁸Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. , str.12.

¹⁹ Kafka, F. Pisma. Zagreb : Zora, 1977.

trebala u sudioniku procesa izazvati promjenu omogućivši mu da stupi u kontakt sa svojim potisnutim konfliktima u kontroliranom okruženju i na siguran način. Na toj ideji da nam književni predložak može pomoći kako bismo došli do uvida i spoznaja pa i univerzalnih istina, počivaju i sami psihoterapeutske pravci kao što su psihoanaliza i Gestalt terapija.

U poglavlju o povijesti biblioterapije već smo govorili o ciljevima koji su se kroz biblioterapijsku praksu nastojali postići. U nastavku ćemo samo istaknuti specifične ciljeve koji mogu biti orijentir za sve one školske knjižničare koji odluče preuzeti ulogu biblioterapeuta, i to redom kako ih je u svom djelu navela Ivana Bašić.²¹

Specifični ciljevi biblioterapijske prakse su sljedeći:

- povećati samorazumijevanje i ispravno samoopažanje
- povećati osjetljivost za interpersonalne odnose
- osvijestiti životnu orijentaciju
- razviti kreativnost i samoizražavanje
- ohrabriti pozitivno mišljenje i kreativno rješavanje problema
- ojačati komunikacijske vještine, osobito vještine slušanja i govorenja
- ujediniti različite aspekte osobnosti zbog psihičke cjelovitosti
- osloboditi presnažne emocije i osloboditi od napetosti
- pronaći novo mišljenje kroz nove ideje, uvide i informacije
- pomoći sudionicima da osjete oslobađajuće i iscjeljujuće kvalitete ljepote

2. BIBLIOTERAPIJSKI PROCES

---

²⁰Biblioterapijski rad može se temeljiti i na drugim medijima (CD-ovima, DVD-ovima, sadržajima na internetu,...), kao što može podrazumijevati i korištenje glazbe, slike, filma, glume itd., no u ovom radu prvenstveno ćemo se orijentirati na knjige, odnosno umjetničke tekstove.

²¹Bašić, I. Nav.dj., str.18.

Prije nego uopće krenemo razmišljati o samom biblioterapijskom procesu i njegovim fazama, pristupimo vrednovanju i odabiru literarnih predložaka i njihovoj pripremi, trebamo se podsjetiti nekih osnovnih principa rada koji ne vrijede samo za biblioterapiju, već za sve oblike rada s ljudima u kojima postoji mogućnost da se prodre duboko u sferu privatnosti.

Opuštajuća atmosfera i odnos povjerenja koji postoji između terapeuta i sudionika biblioterapijskog procesa polazne su točke. Tijekom cijelog susreta potrebno je održati otvorenost u komunikaciji koja omogućuje da svekolike različitosti kojima obiluje ljudska priroda nađu svoje mjesto. Ta otvorenost za drugačije ne ostavlja mjesto za kritiku, osuđivanje, kao ni za prebrzo donošenje zaključaka. Potrebno je u prvom redu pažljivo slušati i usmjeravati razgovor u sigurnu zonu književnog teksta dok se kod samih sudionika ne pojavi interes za dijeljenjem misli i osjećaja. Moramo imati na umu da je za veliku većinu sudionika biblioterapija možda novo iskustvo u kojem, za razliku od iskustva čitatelja-primatelja književnog djela u intimi vlastitog doma, književni tekst postoji kao medij za komunikaciju s posrednikom-biblioterapeutom i ostalim sudionicima, u slučaju da je riječ o grupnoj seansi.

2.1. Faze biblioterapijskog procesa

Da bi biblioterapija bila uspješna dobro je znati da svaki pojedinac tijekom biblioterapijskog procesa prođe kroz određene faze. U stručnoj literaturi²² spominju se njih četiri, i to su redom : identifikacija, projekcija, katarza i uvid.

Identifikacija je prva faza u kojoj se događa povezivanje, poistovjećivanje polaznika terapije s likom iz priče, s iskustvom ili događajem o kojem je riječ u literarnom predlošku. Da bi do povezivanja uopće došlo, moraju postojati dodirne točke između ponuđenih fiktivnih likova i događanja i samog sudionika biblioterapije. Osim što je identifikacija prva od faza biblioterapijskog procesa, ona je i presudna jer ako do nje ne dođe, ne mogu se izazvati ni ostale faze. Ovu fazu najlakše prolaze djeca kojima je pokretanje mašte i uživanje u neki lik sastavni dio svakodnevice. Ukoliko polaznik uđe u lik ili iskustvo, u njemu će se

---

²² Škrbina, D. Art terapija i kreativnost : multidimenzionalni pristup u odgoju, obrazovanju, dijagnostici i terapiji. Zagreb : Veble commerce, 2013., str. 230.-236.

probuditi razne emocionalne struje koje su do tog trenutka bile potisnute ili ispoljavane na krive načine.

Projekcija je druga faza biblioterapijskog procesa. Nakon što se uživio u lik, polaznik terapije ušao je u sigurnu zonu, postao je lik iz priče. U sigurnoj zoni on bez straha može simulirati situacije, odabirati postupke, riječi i rješenja na dati problem bez straha od posljedica koje bi one mogle imati u stvarnom životu. Na taj način pruža mu se mogućnost da s potrebne distance preispita svoje postupke i sve moguće scenarije te ih vrednuje promatrajući očima lika.

Katarzaje faza koja slijedi nakon projekcije. O njoj je još davno, kako smo i spomenuli u poglavlju o povijesti biblioterapije, govorio Aristotel. U svojoj Poetici upravo je katarzu istaknuo kao temeljni cilj koji tragedija ima postići. Izazivajući strah i sažaljenje kod gledatelja ona dovodi do pročišćenja njihovih osjećaja. Ova faza ima potencijal omogućiti sudioniku biblioterapijskog procesa da otpusti nakupljeno emocionalno breme koje je posljedica izazovnih životnih situacija i stresa svakodnevnog življenja. Poistovjetivši se s likom iz priče, iz te sigurne pozicije ima priliku iz sebe iznijeti ono što često ne bi priznao ni samome sebi, a kamoli svojim bližnjima ili terapeutu. Nakon priznavanja i otpuštanja nastupa osjećaj emocionalnog rasterećenja i olakšanja. Događa se pročišćenje i oslobođenje koje dovodi do ponovnog uspostavljanja duhovne ravnoteže.

Uvidje faza kojom završava biblioterapijski proces. Nakon uspješnog prolaska kroz prethodne faze slijedi faza svjesnosti i suočavanja s osjećajima, postupcima, stanjima koji su probuđeni pričom. Sudionik sad ima priliku jasno uvidjeti koji je to neodgovarajući i za njega problematični dio njegove osobnosti. Nakon tog uvida on je u odličnoj poziciji da to promijeni. Uvid je početak promjena osobnosti.

Sa znanjem o osnovnim fazama biblioterapijskog procesa, koje se temelje na spoznajama o prirodi čovjekova bića i načinu njegova funkcioniranja, možemo krenuti dalje u pripremu materijala, odnosno predložaka na kojima ćemo graditi biblioterapijsku praksu.

2.2. Terapeutska vrijednost književnih tekstova

Kako se u literaturi najčešće ističe, glavna terapijska vrijednost književnih tekstova upravo je njihova posrednička uloga. Godine 1978. lijepo je to formulirao Shirion istaknuvši kako književnost može biti posrednikom između čitatelja i krute zbilje. Ona omogućava distancu i uživljavanje koji su nužni za dobru procjenu vlastitih problema. Uživljavanje olakšava emocionalno doživljavanje određenog problema, dok distanciranje daje osjećaj sigurnosti, ugođaja bez prijetnje i tako olakšava obrambena ponašanja. Čitanje priče dopušta posrednu interpretaciju i daje veću slobodu čitatelju pri odabiru vlastitih rješenja. Svijet književnog djela postoji kao svojevrsni alternativni prostor, prostor u kojem je moguće susresti se sa sobom na jedan siguran način, objektivizirati svoje osjećaje, preispitati, otpustiti nakupljene emocije, strahove, suočiti se s duševnom i fizičkom boli.²³

Posebnost pjesničkog jezika, njegova ritmičnost, metaforičnost, simboličnost i slikovitost omogućavaju ljudima da izraze ono što je nemoguće izraziti na neki drugi način.

Simbolizam, koji je često obilježje književnog jezika, pruža slojevitost, slojeve značenja ispod značenja „...i kao takav služi kao katalizator za izvlačenje nesvjesnog materijala u područje svjesnog”²⁴, što je jako dobro prepoznala već psihoanaliza. Međutim, prva sustavna prezentacija uporabe poezije u terapijske svrhe veže se za djelo psihijatra Jacka Leedyja koji je 1969. objavio zbirku svojih eseja pod nazivom *Poetry Therapy : The Use of Poetry in a Treatment of Emotional Disorders* te zajedno s Elijem Grieferom osnovao jednu od prvih grupa za poetsku terapiju u New Yorku.²⁵

Najveći terapijski potencijal pjesničkih tekstova, ili dominantno lirskih, leži upravo u ritmičnosti i metaforičnost pjesničkog jezika.

Ritam pjesme tako je važan element koji ne smije biti previđen.²⁶ Iz tog razloga, u slučajevima da je za predložak biblioterapijske prakse izabran lirski tekst, osnovna je preporuka čitanje teksta naglas, i to više puta uzastopce. Ritam u sebi nosi „zgušnjene osjećaje koji povezuju kaotični unutrašnji svijet i vanjske događaje u jedno cjelovito i jedinstveno iskustvo.”²⁷

---

²³ Isto.

²⁴ Bašić, I. Nav.dj., str.30.

²⁵ Isto, str. 34.

²⁶ Isto, str. 35.

²⁷ Isto, str 52.

O ljekovitom djelovanju metafore napisane su mnoge studije od kojih su najpoznatije one antropološke koje istražuju značenje govorene i pisane riječi u magijskim obredima.²⁸ Claude Levi Strauss u svom se djelu *Strukturalna antropologija* pozabavio simboličkim djelovanjem metafora u šamanskim obredima u kojima se liječenje sastoji u tome da se uz pomoć metafora u tekstu koji šaman izgovara nad bolesnikom osoba prvo poveže s mitskim junacima koji je osnažuju u duhu da bi tek onda moglo doći i do izlječenja na fizičkom nivou. Autor zaključuje da se šamansko liječenje postavlja „na pola puta između naše organske medicine i psiholoških terapija kao što jepsihoanaliza.“²⁹

Na istom tom mjestu mogla bi se naći i biblioterapija.

2.3. Odabir biblioterapijskih tekstova

Literarni tekst u okvirima biblioterapijske prakse služi kao predložak za strukturirani razgovor o osjećajima i doživljajima s jedne strane likova iz teksta, a s druge sudionika u biblioterapijskoj skupini. Analiza postupaka likova iz literature i načina kako rješavaju neke probleme razvija mehanizme sučeljavanja sa stresom i proširuje repertoar korisnikovih načina rješavanja problema.

Izbor literarnog predloška jedan je od najzahtjevnijih zadataka u praksi biblioterapeuta. Pri odabiru materijala za rad treba voditi računa o tome koji krajnji učinak na sudionike procesa mogu imati odabrana književna djela.

Odabir uvelike ovisi o nizu čimbenika koje treba uzeti u obzir kao što su dob, spol, razvojna razina polaznika, literarna razina, emocionalno stanje, odnosno stabilnost, uvjeti u kojima se nalaze sudionici i sl.. Isti predlošci neće biti jednako percipirani u različitim situacijama. Sedmogodišnjaci na nekom bolničkom odjelu i zdravi prvašići polaznici biblioterapijske radionice u prostorima školske knjižnice potpuno su različita kategorija sudionika. Dakle, najvažniji čimbenik pri odabiru je problem, odnosno problemska situacija na koju se biblioterapijskom seansom želi djelovati. Danas već postoje priručnici s popisom literature koja se preporuča za svaki problem, no ne bismo ih trebali uzimati zdravo za gotovo, već

---

²⁸ Isto, str. 65.

²⁹ Isto

možda kao orijentire koji mogu naznačiti smjer u kojem naša potraga za prikladnim tekstom može ići.

Iako ne postoje neka stroga pravila koja bi biblioterapeuti morali primjenjivati pri odabiru materijala za rad, ipak postoje neke osnovne odrednice kojih bi se trebalo pridržavati.³⁰

Tako na primjer psihijatar Jack Leedy (1985.) ističe kako bi se izbor materijala trebao zasnivati na izoprincipu, što bi značilo da raspoloženje koje prevladava u tekstu i dominantna emocija koju tekst nosi moraju biti najbliži raspoloženju i duševnom stanju grupe kako bi uopće moglo doći do ključnog momenta u biblioterapijskom procesu, a to je identifikacija. Naravno, bez obzira na težinu emocije ili raspoloženja tekst mora nuditi i nadu, odnosno otvarati prostor optimizma i mogućnost da stvari ipak budu u konačnici drugačije.

Također, pri izboru predložaka terapeut bi morao voditi računa da izbjegava konfuzne, nedosljedne tekstove koji bi mogli ugroziti kohezivno mišljenje sudionika. Depresivne, beznadne tekstove, tekstove koji veličaju samoubojstvo, ubojstvo, ocrnjuju roditeljske figure u svakom slučaju trebalo bi izbjegavati jer bi mogli imati učinak suprotan od željenog i nanijeti više štete nego koristi.

Osim pažnje koju treba posvetiti sadržaju materijala koji se uzima za razmatranje kao predložak, pri odabiru je važno uzeti u obzir i literarne karakteristike samog teksta, njegov stil i jezik. Iako se književna djela koja se koriste u biblioterapiji uglavnom ne biraju prema njihovoj literarnoj vrijednosti, već kao alati za samootkrivanje, biblioterapeuti koji jako dobro poznaju literaturu, zasigurno će upravo vrhunska klasična djela svjetske književnosti prepoznati kao najmoćnije alate ove terapijske prakse. Pored njih, veliki potencijal biblioterapijskog predloška krije se i u djelima usmene narodne književnosti, u narodnim bajkama, mitovima i legendama.

---

³⁰Isto, str. 48.

3. RAZVOJNA BIBLIOTERAPIJA I ŠKOLSKA KNJIŽNICA

3.1. Razvojna biblioterapija

U poglavlju ovog rada pod nazivom *Vrste biblioterapije*, istaknuto je kako stručna literatura koja se bavi ovom problematikom nudi različite klasifikacije. Razvojna biblioterapija, kojom ćemo se malo detaljnije pozabaviti u ovom dijelu rada, u svim je tim različitim klasifikacijama i teorijskim razmatranjima imala svoje mjesto kao zasebna vrsta.

Kao što je već rečeno *razvojnu biblioterapiju* mogu provoditi različiti stručnjaci: knjižničari, učitelji, profesori, pedagozi, socijalni pedagozi, odgajatelji. Ona ne pretpostavlja sudjelovanje liječnika jer su klijenti kojima je ona namijenjena uglavnom zdravi pojedinci te ima za cilj biti potpora normalnom razvoju čovjeka i njegovoj samoaktualizaciji. Prikladna je za sve uzraste i tematiziranje najraznolikije problematike.

Budući da se razvojna biblioterapija ne koristi isključivo u slučajevima kad već postoji problem na nju možemo gledati i kao na preventivnu metodu. Preventivna biblioterapija imala bi za cilj kod njezinih korisnika stvoriti prostor da se možda pronađu kvalitetniji načini razmišljanja, da se dobiju nove predodžbe o tome kako se nositi s određenim situacijama te da se na taj način preveniraju ponašanja koja bi mogla krenuti u smjeru rizičnih. Naslanja se na bihevioralno-kognitivni psihoterapeutski pristup.

Sucylaité navodi dva osnovna oblika razvojne biblioterapije: onu koja se primarno temelji na čitanju te onu kojoj je temelj interakcija, tj. razgovor o pročitanoj. U prvom slučaju stručna osoba- biblioterapeut predlaže osobi ciljano čitanje određene literature koju smatra pogodnom za problem ili situaciju u kojoj se osoba nalazi. U ovom slučaju samo djelo ima potencijal pridonijeti boljitku primatelja. Drugi je pristup interaktivan i ovdje fokus nije na samom djelu već na osjećajima i reakciji sudionika biblioterapijskog procesa te na razgovoru koji biblioterapeut vodi.³¹

Dakle, i same preporuke knjiga za određenu životnu situaciju ili stanje te svi oblici grupnog rada s tekstom, vođeni razgovori o pročitanim knjigama, radionice u kojima se ciljano polazi

---

³¹ Usp. Krpan, K.; I. Mršić; V. Čej. Primjena razvojne biblioterapije u radu s djecom i mladima u narodnoj knjižnici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 348. DOI:10.30754/vbh.61.1.621

od nekog literarnog predloška da bi se dalje išlo ka dramatizaciji istih, uglavnom svi oblici rada u kojima je knjiga polazište, a koji za cilj imaju razvijanje socijalne i emocionalne inteligencije i vještina, jačanje samopouzdanja, otkrivanje vlastitih vrijednosti, razvijanje komunikacijskih vještina i sl. mogle bi ići u kategoriju onog što svojim opsegom obuhvaća pojam razvojna biblioterapija.

3.2. Specifičnosti školske knjižnice

Školske knjižnice po svojoj namjeni, korisnicima i knjižnom fondu, svakako predstavljaju posebnu vrstu knjižnica. U načelu to su knjižnice zatvorenog tipa koje služe potrebama korisnika unutar jedne ustanove.

Prema članku 3. *Standarda za školske knjižnice*³² djelatnost školske knjižnice ostvaruje se kao:

- neposredna odgojno-obrazovna djelatnost
- stručno knjižnična djelatnost
- kulturna i javna djelatnost.

Zadaci školske knjižnice su :

- promicanje i unapređivanje svih oblika odgojno-obrazovnog procesa
- stvaranje uvjeta za učenje
- mogućnost prilagodbe različitim oblicima učenja i očekivanjima sudionika u procesu učenja
- pomoć učenicima u učenju, poticanje istraživačkog duha i osobnog prosuđivanja
- poticanje odgoja za demokraciju
- razvijanje svijesti o vrijednostima nacionalne kulture, posebno jezika, umjetnosti i znanosti

---

³²Standard za školske knjižnice. // Narodne novine. 34(2000). Dostupno i na : https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html [citirano: 2018-10-10].

te vrijednosti multikulturalnosti

- stvaranje uvjeta za interdisciplinarni pristup nastavi
- poticanje duhovnog ozračja škole .

Kako u svojoj knjizi *Školska knjižnica - korak dalje*³³ ističu njene autorice: „...različitost i posebnost školske knjižnice u odnosu na druge knjižnice (koje jesu intelektualna, informacijska i kulturna središta) jest u tome što školska knjižnica osim svega navedenog, njeguje i verificira odgojno-obrazovnu komponentu koja ima utjecaj na cjelokupni tjelesni, kognitivni, psihosocijalni, emocionalni i duhovni razvoj učenika.“

Iz navedenih citata mogli bismo istaknuti nekoliko momenata koji otvaraju mjesto biblioterapiji u školskoj knjižnici To su poticanje duhovnog ozračja škole, promicanje i unapređivanje svih oblika odgojno-obrazovnog procesa te njegovanje i verificiranje odgojno-obrazovne komponente koja ima utjecaj na cjelokupni tjelesni, psihosocijalni, emocionalni i duhovni razvoj učenika.

Također, važnost školskih knjižnica u suvremenom društvu uočila je i svjetska organizacija Ujedinjenih naroda koja je preko UNESCO-a 1999. donijela Manifest za školske knjižnice³⁴. U članku 3. Manifesta pod poglavljem *Djelatnosti i zadaće školske knjižnice* ističu se dvije zadaće koje mogu imati direktnu vezu s provođenjem biblioterapijskih programa i radionica u prostorima školske knjižnice, a to su poticanje čitanja i rad s učenicima s posebnim potrebama, odnosno rad s učenicima s teškoćama u čitanju i pisanju.

S obzirom na ovu problematiku posebno je zanimljivo jedno istraživanje provedeno nedavno u Republici Hrvatskoj u sklopu projekta o utvrđivanju problema čitanja i pisanja kod osoba s poremećajem u ponašanju i izrečenim odgojnim mjerama.³⁵

Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama Hrvatskog knjižničarskog društva, u suradnji s Hrvatskom udrugom za disleksiju, Hrvatskim zavodom za knjižničarstvo

---

³³ Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. *Školska knjižnica - korak dalje*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, altaGAMA, 2004. str. 78.

³⁴ Unesco-ov Manifest za školske knjižnice.[citirano: 2018-10-10]. Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/unesco.pdf>

³⁵ Čelić-Tica, V., Marija Gabriel, D. i Sabljak, Lj. Čitanjem protiv nasilja i kriminala. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53,2 (2010), 26-37. [citirano: 2018-10-10]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/80982>

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i IFLA-inom Sekcijom za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama, pokrenula je trogodišnji projekt (2004.- 2007.) pod nazivom *Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama-utvrđivanje problema čitanja i pisanja kod osoba s poremećajem u ponašanju i izrečenim odgojnim mjerama u Republici Hrvatskoj*. Cilj projekta bilo je utvrditi povezanost problema čitanja i pisanja s poremećajem u ponašanju. Trijažnim upitnicima ustanovljeno je da postotak djece i mladih u odgojnim domovima i kaznenim ustanovama s poremećajima pisanja i čitanja, uglavnom s disleksijom, četiri puta veći u odnosu na prosjek opće populacije. Istraživanjem je potvrđena početna teza projekta o povezanosti problema čitanja i pisanja s poremećajem u ponašanju.

U skladu s ishodima istraživanja priređen je poseban program poticanja čitanja temeljen na biblioterapijskim stupnjevima koji uključuju slojeve čitanja i doživljajni svijet čitatelja u komunikacijskom krugu autor-knjiga-čitatelj. Program se temelji na pojmu *građa laganeza čitanje*, donedavno nepoznatom kod nas, a koji se našao u središtu zanimanja logopeda, defektologa, knjižničara i nakladnika. Građa lagana za čitanje podrazumijeva jezičnu prilagodbu teksta koja olakšava njegovo čitanje i razumijevanje.

Podaci iz školske prakse govore da je sve više djece s teškoćama poput disleksije. Unatoč tome, školski programi i udžbenici neprilagođeni su takvoj djeci, posebno lektira. Upravo zato, a u cilju individualiziranog pristupa ovoj skupini učenika, u svijetu se koristi građa lagana za čitanje.

Suvremena školska knjižnica postoji za sve svoje učenike-korisnike i kao takva treba biti posebno organizirana za one učenike koji imaju teškoća u čitanju i pisanju. Potrebno je naći način kako pomoći ovoj osjetljivoj skupini učenika koji su kao neprepoznati najčešće određeni kao nemirni i lijeni, istražiti na koji se način ova djeca vide iznutra, pokušati im pomoći da podignu samosvijest i prevladaju poteškoće koje imaju u čitanju i pisanju.³⁶

Upravo u radu s ovom skupinom učenika biblioterapija bi mogla imati središnje mjesto.

---

³⁶ Usp. Isto.

3.3. Razvojna biblioterapija i školski knjižničari?

Ako bi na školske knjižnice u kontekstu susreta djece i mladih s knjigom počeli gledati kao na onaj *prostor između* sigurnosti i privatnosti vlastitog doma i učionice, knjižničari bi se mogli usuditi preuzeti ulogu jednog drugačijeg posrednika između svjetova koje nude knjige i same djece, odnosno mladih ljudi - ulogu biblioterapeuta.

U odnosu na druge zaposlenike škole, nastavnike i stručne suradnike knjižničari imaju svojevrstu prednost. Oni nisu ti koji testiraju, ocjenjuju, vrednuju, prozivaju i kao takvi puno lakše zadobivaju povjerenje svojih učenika-korisnika. Česte su situacije kada učenici posudbu knjige za čitanje u slobodno vrijeme koriste da bi sa svojim knjižničarima progovorili o onome što ih muči. Ako tome još doprinosi atmosfera same knjižnice, koja bi u okviru školske zgrade mogla biti prostor koji nudi toplinu i ugođaj vlastitog dnevnog boravka, osnovni uvjeti za provođenje razvojne biblioterapije u školskoj knjižnici su prisutni.³⁷

Da je razvojnoj biblioterapiji mjesto u školskim knjižnicama govori u prilog i činjenica kako većina stručnjaka koji su se bavili pitanjima biblioterapije poput Stanleya, Cronje, Daviesa i Olsena, osim u slučajevima kliničke, u svojim djelima uopće ne dovode u pitanje knjižnicu (narodnu, školsku ili specijalnu) kao mjesto provođenja biblioterapije niti problematiziraju pitanje tko su stručnjaci koji bi se trebali baviti biblioterapijom.³⁸

Ono što Janavičiene ističe jest da bi knjižničari koji se odluče baviti razvojnom ili edukacijskom biblioterapijom, kako ju ona naziva, morali imati neke dodatne kompetencije: trebali bi produbiti svoja znanja iz psihologije, razvojne psihologije te znanja o problemima odnosno temama koji će biti predmet biblioterapije. Bliska suradnja s pedagoško-psihološkom službom škole kao i formiranje tima u kojem će surađivati stručnjaci iz različitih struka omogućilo bi kombiniranje različitih znanja i vještina, a time i postizanje boljih rezultata u svim vrstama biblioterapijske prakse. Međutim, postojanje tima nije preduvjet za provođenje razvojne biblioterapije: osim u slučaju kliničke, knjižničar može samostalno nositi sve faze biblioterapijskog procesa.³⁹

---

³⁷ Usp. Mikuletić, Natalija. Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi.// *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 53, 2 (2010), 133-140. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/80992>[citirano: 2018-10-10].

³⁸ Usp. Janavičiene, D.Nav.dj.,str. 131.

³⁹ Isto.

Također, kao jednu od potrebnih kompetencija knjižničara-biblioterapeuta Janavičiene navodi sposobnost kvalitetnog i uspješnog komuniciranja što je posebno važno u radu s djecom i adolescentima. Kvalitetna komunikacija podrazumijeva pokazivanje poštovanja, iskrenost i dosljednost. Trebala bi se temeljiti na međusobnom uvažavanju i aktivnom slušanju te u slučajevima kad postoji prilika sadržavati elemente humora.

Kako svaka dobna grupa ima svoje specifičnosti, uspješna komunikacija temelji se i na dobrom poznavanju psihološke posebnosti svake pojedine faze psihosomatskog razvoja djeteta, što zahtijeva različite pristupe modificirane prema djetetovim emocionalnim reakcijama. Važno je imati i na umu da je verbalna komunikacija samo jedan vid komunikacije te da mora biti usklađena s neverbalnom.⁴⁰

Jedan od razloga zbog kojeg su knjižničari dio svih timova koji se bave biblioterapijskom praksom, bilo kao asistenti ili pak samostalni nositelji cijelog biblioterapijskog procesa, jest taj što posjeduju znanja i vještine koje su potrebne za odabir prikladne knjige, odnosno literarnog predloška na kojem će se temeljiti sama biblioterapija. Kako ističu brojni autori koji se i sami bave biblioterapijom za provođenje prakse nije bitna količina knjiga koje su nam na raspolaganju, važnije je povjerenje u one koje smo odabrali. Osnovni preduvjet koji mora biti zadovoljen prije nego se netko odluči preporučiti knjige za biblioterapiju jest da ih je i sam pročitao. Također, dobro bi bilo i znati kako su odabrane knjige već pomogle drugima. Iz tog razloga bilo bi korisno kada bi knjižničari vodili bilješke o dojmovima svojih korisnika, odnosno o utjecaju koji su knjige na njih imale kao i bilješke o komentarima psihologa, psihoterapeuta i svih članova timova koji se bave biblioterapijskom praksom.⁴¹ Važnost odabira prave knjige, o kojoj je već bilo govora u poglavlju *Odabir biblioterapijskih tekstova*, ne može se dovoljno naglasiti, a možda je najbolje sažeta u riječima Rite Venckuniene koja ističe kako je čitanje „ loše napisanih djela, kojima dominiraju stereotipni karakteri ili koja nude banalne odgovore, lošija opcija od opcije da se ne čita uopće. ”⁴²

---

⁴⁰ Usp. Krpan, K.; I. Mršić; V. Cej. Nav.dj., str. 349.

⁴¹ Usp Janavičiene, D. Nav.dj., str. 129.

⁴² Venskuniene, R. Biblioterapijos darbo su specialiujų poreikių vaikais ir paaugliais praktikos pradmenys. // Šiandien aktu 1,42 (2010), 60-70. Citirano prema Janavičiene, D. Nav.dj. str. 127.

3.4. Uloga školskog knjižničara

2013. godine na njemačkoj književnoj sceni pojavio se roman čije je cijelo tkivo satkano oko ideje knjiga koje liječe, a u kojem je glavno mjesto radnje jedna plutajuća knjižara koja nosi naziv *Književna ljekarna*.

Roman *Mala pariška knjižara*⁴³ Nine George roman je o čudotvornoj snazi knjiga. To je priča o knjižaru Jeanu Pedru koji vjeruje u moć čitanja i točno zna koja knjiga liječi koju bolest duše, koju će preporučiti za stanje tuge, koja zacjeljuje ostavljena srca, a koja je najbolji suputnik u procesu odrastanja i prihvaćanju života u svi njegovim pojavnostima.

Ako bismo za ovu priliku biblioterapiju definirali kao „dobivanje prave knjige, za pravi problem, u pravo vrijeme“⁴⁴ školski knjižničari mogli bi za početak biti poput knjižara Jeana Pedrua - vjerovati u ideju da knjige liječe i dobro poznavati sadržaj knjiga koje se nalaze na policama njihove knjižnice.

Ako se pak odluče na korak dalje i krenu s organizacijom i realizacijom biblioterapijskih radionica u svojoj knjižnici, moraju prije svega znati što žele postići i na koji način, a onda krenuti i sa svim onim pripremnim radnjama koje je važno poduzeti kako bi jedna biblioterapijska praksa bila uspješna.

U svojoj knjizi *The Right Book at the Right Time* ⁴⁵Claudia i Charles Cornett ponudili su model pripremnih radnji koji se sastoji od četiri koraka :

1. identificiranje potreba
2. pronalaženje odgovarajućeg djela
3. planiranje aktivnosti i vremena te priprema prostora knjižnice
4. pripremanje materijala.

Kako bi identificirali potrebe svojih korisnika, knjižničari moraju usko surađivati sa stručnom službom i nastavnicima svoje škole jer su im upravo oni glavni izvor informacija - najbolje poznaju svoje učenike. Istraživanje potreba svojih malih korisnika mogu provesti i sami organizirajući neko pripremno neformalno druženje koje će stvoriti priliku da se razvije

---

⁴³ George, N. Mala pariška knjižara. Zagreb : Mozaik knjiga, 2015.

⁴⁴ Škrbina, D. Nav.dj.,str. 219.

⁴⁵ Usp. Cornett, Claudia; Cornett, Charles. Bibliotherapy : The Right Book at a Right Time. Bloomington : Phi Delta Kappa Educational Foundation, 1980. str.20-36.

osjećaj bliskosti i povjerenja, a onda i pokaže tema oko koje bi se mogla razviti biblioterapijska priča. Ako je riječ o starijim osnovcima i učenicima srednjih škola onda bi i jedan dobro posloženi anketni upitnik mogao biti sjajan orijentir.

Drugi pripremni korak jest pronalaženje odgovarajućeg djela u fondu knjižnice. Ovaj korak predstavlja možda najbitniji zadatak za jednog knjižničara. Na sreću, danas već postoji niz priručnika koji se bave ciljanim preporučivanjem knjiga za biblioterapijsku praksu, kao i niz zbornika koji već sadrže odgovarajuće literarne predloške poput djela *Bajke i priče za laku noć : Terapeutske priče za djecu*⁴⁶ autorice Susan Perrow. U svom djelu autorica nudi opsežnu zbirku novih i tradicionalnih narodnih priča kategoriziranih prema ponašanju na koje se želi djelovati pa se tako nižu priče *Namijenjene djeci koja plaču zbog dosade*, priče *Namijenjene djeci sklonoj neiskrenosti i prepređenosti*, djeci kojoj nedostaje poštovanja i obzirnosti, nervoznoj i nestrpljivoj, bučnoj i neposlušnoj djeci. O zbornicima Vesne Krmpotić koji su nisu organizirani oko nepoželjnih ponašanja na koja se želi djelovati, već oko vrline koje se žele usvojiti govorit ćemo više u primjerima dobre prakse.

Treći pripremni korak uključuje planiranje aktivnosti prije i nakon čitanja djela, planiranje vremena te pripremu same knjižnice. Uvodne aktivnosti posebno su važne jer su ključne za motivaciju sudionika. Ako motivacija izostane, biblioterapijsku aktivnost neće biti moguće provesti. Kod planiranja vremena potrebnog za provedbu aktivnosti i njezinih pojedinih faza, treba uzeti u obzir više elemenata. Posebno je bitan faktor dob ciljane skupine jer o njoj ovisi pažnja sudionika kao i brzina čitanja, u slučaju da je riječ o lirskim tekstovima kod kojih je čitanje naglas bitan moment samog procesa. Pri pripremanju prostora školske knjižnice za biblioterapijsku aktivnost treba voditi računa o temperaturi prostorije, osvjetljenju, ugođaju koji se može stvoriti puštanjem primjerene glazbe i korištenjem eteričnih ulja. Ako je već školska knjižnica mišljena kao *drugi dnevni boravak*, ove sitne intervencije bit će dovoljne kako bi se učenici opustili i osjećali ugodno za vrijeme radionice.

Posljednji korak u pripremnim radnjama koje knjižničar-biblioterapeut mora obaviti jest sama priprema materijala. Najčešće je riječ o umnažanju teksta literarnog predloška u određenom broju primjeraka te osiguravanju svih potrebnih rekvizita i pomagala koje želi koristiti tijekom biblioterapije.⁴⁷

---

⁴⁶Perrow, S. *Bajke i priče za laku noć : Terapeutske priče za djecu*. Velika Mlaka : Ostvarenje, 2010.

⁴⁷Usp. Cornett, Claudia; Cornett, Charles. Nav.dj., str.17-36.

Nakon što su provedene sve pripremne radnje može se krenuti sa samom biblioterapijom. Kako bi mogla izgledati biblioterapija u osnovnoškolskim knjižnicama, a kako u srednjoškolskim te kako ta razlika utječe na ulogu knjižničara-biblioterapeuta reći ćemo nešto više u poglavljima koja slijede.

3.5. Razvojna biblioterapija u knjižnici osnovne škole

U biblioterapijskom pristupu osnovnoškolskom djetetu treba pokazati posebno razumijevanje za specifičnosti razvojnog stadija u kojem se dijete nalazi, ali i osjetljivost prema obitelji i okruženju u kojem djeca žive.

Iz tog razloga uključenost stručne službe, u prvom redu školskog psihologa, u procjeni situacije i planiranju aktivnosti više je nego dobrodošla. Stvaranje sigurnog okruženja u prostoru školske knjižnice, povjerljivog odnosa između knjižničara i malih korisnika, odnosa u kojem se sluša, izražava suosjećanje i knjižničara percipira kao pouzdanu odraslu osobu u koju se može imati povjerenja, preduvjeti su terapijskih učinaka koje želimo polučiti planiranim aktivnostima.

U radu s djecom osnovnoškolske dobi treba imati na umu kako manja djeca, posebno učenici nižih razreda, imaju ograničene kapacitete za samopromatranje. Ta činjenica postavlja pred školskog knjižničara-biblioterapeuta u prvom redu zahtjev da u radu s djecom bude kreativan. Na njemu je da u suradnji s i uz savjetodavnu podršku stručne službe nađe načina kako će tipično motoričku orijentaciju svojih malih korisnika i aktivnu snagu rasta i sazrijevanja staviti u službu svrhe koje svojim radom želi postići. .

Kako to pokazuje povijest dječje i adolescentne psihoterapije, presudnu ulogu u ovim nastojanjima trebalo bi imati prepoznavanje važnosti igre u terapiji.⁴⁸

Na biblioterapijskim radionicama s manjom djecom često se stoga pored vođenog čitanja polaznog teksta koriste i brojne kreativne tehnike- dramatizacije, crtanje, različite igre primjerene određenoj dobi, a s ciljem kako bi potakli djecu na sudjelovanje i olakšali im

---

⁴⁸Usp. Benić, D. Psihoterapijski tretman djece i adolescenata. Dostupno na : <https://www.plivazdravlje.hr/aktualno/clanak/23789/Psihoterapijski-tretman-djece-i-adolescenata.html> [citirano: 2018-09-17].

oslobađanje emocija te omogućili najbezbolniji pronalazak mogućih rješenja životnih situacija u kojima se nalaze. Upotreba scenske lutke tijekom interpretacije književnog teksta poželjna je u radu s djecom nižih razreda osnovne škole, kao i uvođenje ilustracija, fotografija, glazbe koji će pospješiti prenošenje i pojačavanje osjećaja. Uvodeći lutke voditelj radionice stvara jedan novi prostor za kreativnost dok kvalitete ilustracije razvijaju percepciju i dodatno opisuju određeni sadržaj tako da ga dijete može lakše razumjeti i doživjeti.

Pri izboru literarnog predloška treba imati na umu da se čitateljske preferencije kod djece i mladih brzo mijenjaju kao što se mijenjaju i oni sami tako će u mlađem školskom uzrastu djeci omiljene biti pustolovne priče ili priče o životinjama, dok će starije osnovce više privlačiti realistične priče o životima njihovih vršnjaka.

Biblioterapijske radionice organizirane u knjižnicama osnovnih škola djecu mogu naučiti izražavanju osjećaja i stvarnih potreba te produbljivanju razumijevanja i perspektive drugih što automatski dovodi i do usklađivanja s drugima. Na taj način jačaju se i razvijaju njihove emocionalne i socijalne kompetencije. Prepoznavanje vlastitih osjećaja omogućava im da im isti posluže kao putokaz za daljnje ispravno djelovanje.⁴⁹

3.6. Razvojna biblioterapija s adolescentima u srednjoškolskoj knjižnici

I hoćemo li pustiti da mladi ljudi čitaju bilo kakve priče i da ih slušaju od bilo kakvih ljudi? Ne možemo to dopustiti. Sve što primi mladi mozak ostaje zauvijek urezano u pamćenje.

Platon⁵⁰

Svijest o utjecaju knjige na oblikovanje ponašanja kod adolescenata oduvijek je postojala, puno ranije nego je uopće nastao termin biblioterapija. Međutim, tek potkraj prošlog stoljeća nastale su brojne studije posvećene tom području. Sve te studije pokazale su da je za adolescente jezična komunikacija presudna jer na taj način mladi ljudi uspostavljaju veze unutar grupe, uče prepoznavati i dijeliti osjećaje, rješavati probleme, prihvaćati različitosti i pronalaziti zajednički jezik.⁵¹

Kako je doba adolescencije period velikih fizičkih i duševnih previranja kao i period pojačane kreativnosti, tako je i doba velike potrebe za samostalnošću koja mladog čovjeka često dovodi

---

⁴⁹Usp. Krpan, K.; I. Mršić; V. Cej. Nav.dj., str. 350-358.

⁵⁰ Usp. Bašić, I. Nav.dj., str.77.

⁵¹ Isto.

u sukob s okolinom i sa samim sobom. To osvajanje prostora neke nove slobode sa sobom donosi i pitanje odgovornosti s kojom se mladi čovjek tek uči živjeti.

Razvojna biblioterapija može odigrati presudnu ulogu u sprječavanju neželjenih ponašanja i prevenciji potencijalnih disfunkcija i bolesti jer ima potencijal stvaranja svojevrsne duhove discipline koja mladim ljudima omogućuje stalni susret sa sobom, prepoznavanje i otpuštanje nakupljenih emocionalnih i psihičkih sadržaja. Jedna od tehnika koja se u tu svrhu može primjenjivati u biblioterapijskim radionicama sa srednjoškolcima je i pisanje osobnog dnevnika. Pisanje dnevnika potrebno je za produbljivanje uvida te omogućuje sudionicima slobodnije izražavanje vlastitih doživljaja i razmišljanja bez emocionalnih i misaonih zapreka, jer dnevnik spada u osobne zapise i nije namijenjen javnosti. Zapisivanjem nerazriješene poteškoće ili misli postaju jasnije zbog čega može nastupiti olakšanje, pomirenje ili uviđanje problema.⁵²

I grupna i individualna razvojna biblioterapija, posebno u ovim osjetljivim godinama izgradnje vlastitog identiteta, može za srednjoškolce biti i svojevrstan sigurni most prema drugom čovjeku. Zdravo i vođeno povezivanje s književnim likovima ili drugim ljudima koji imaju slične probleme osigurava im, u najmanju ruku, spoznaju da nisu sami. Iz tog razloga, kako navode brojni autori koji su se i sami bavili biblioterapijskim radom s adolescentima poput Donne Tartagni⁵³, adolescenti najbolje reaguju na knjige čiji su protagonisti njihovi vršnjaci suočeni s određenim životnim problemima ili izazovnim situacijama. Međutim, dobro pogođen sadržaj knjige nije sam po sebi jamstvo da će ponuđena knjiga biti primljena. Jedan od kriterija koji se pokazao jednako bitnim za mlade ljude jest i sama duljina knjige. Kako ističe Tartagni, mladi najčešće biraju knjigu koja ima između stotinu i dvjestotine stranica.

Biblioterapijske radionice organizirane u prostoru školske knjižnice prilika su za današnje srednjoškolce i da izađu iz svojih digitalnih krugova i raspletu se iz brojnih društvenih mreža te razviju stvarnu komunikaciju u kojoj čovjek može pokazati svu svoju kompleksnu cjelovitost. Vođeno čitanje izabranih ulomaka i razgovor/ rasprava o pročitanoj imaju i

---

⁵² Mikuletić, N. Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53,2(2010), 133-140. Dostupno i na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/439> [citirano: 2018-18-09]

⁵³Tartagni, Donna. Using Bibliotherapy with Adolescents. // *The School Counselor* 24, 1 (1976), str.29. Dostupno i na www.jstor.org/stable/23896876.

važnu ulogu druženja koje, u današnje vrijeme sve veće izoliranosti, samo po sebi već ima terapijski učinak.

4. PRIMJERI DOBRE PRAKSE

4.1. Istina, ispravno djelovanje, mir, nenasilje i ljubav – prijedlog radionica razvojne biblioterapije za učenike osnovnih škola

Obrazovanje je dvovrsno – informativno i normativno. Prvo se ne bavi ničim drugim osim obavještavanjem, primjerice, da se voda sastoji od dvije čestice vodika i jedne čestice kisika. U drugu pak ruku, normativna obuka uči nas da je u vrijeme suše naša dužnost pravedno podijeliti s bližnjima onoliko vode koliko imamo.

Swami Vivekananda⁵⁴

Autorica Priručnika za primjenu ljudskih vrijednosti u osnovnim školama⁵⁵, umirovljena je učiteljica razredne nastave iz Osnovne škole Ivana Gorana Kovačića u Dugoj Resi, Tanja Vojnić. Preko dvadeset godina u svojoj praksi ona je primjenjivala filozofiju življenja i metodologiju učenja u duhu ljudskih vrijednosti duboko vjerujući da je cilj odgoja i obrazovanja ispravan karakter.

Svoje programe koje je provodila tijekom cijele školske godine kako s djecom, tako i s roditeljima Vojnić je osmislila na temelju djela naše najplodonosnije književnice, psihologinje po struci, Vesne Krmpotić.

Književnica Vesna Krmpotić izabrala je i sakupila u pet knjiga⁵⁶, koje u svojim naslovima nose imena vrlina i vrijednosti: istine, ispravnog djelovanja, mira, ljubavi i nenasilja, stotine

---

⁵⁴ Usp. Kobasić, N. Satya sai odgoj u duhu ljudskih vrijednosti. Dostupno na : <http://drumtidam.info/iz-ormara/sve-u-svemu/2062-satya-sai-odgoj-u-duhu-ljudskih-vrijednosti> [citirano: 2018-09-21]

⁵⁵ Vojnić, T. Priručnik za primjenu ljudskih vrijednosti u osnovnim školama. Zagreb : Sathya Sai Središnje vijeće Hrvatske, 2008.

⁵⁶ Krmpotić, V. Vrline ljubavi : prvi od pet zbornika posvećenih ljudskim vrijednostima. Beograd : Vesna Krmpotić, 1999. Krmpotić, V. Vrline ispravnoga ponašanja : drugi od pet zbornika posvećenih ljudskim vrijednostima. Beograd : Vesna Krmpotić, 1999.

Krmpotić, V. Vrline mira : treći od pet zbornika posvećenih ljudskim vrijednostima. Beograd : Vesna Krmpotić, 2000.

Krmpotić, V. Vrline istine : četvrti od pet zbornika posvećenih ljudskim vrijednostima. Zagreb : Profil International, 2004.

Krmpotić, V. Vrline nenasilnosti : peti od pet zbornika posvećenih ljudskim vrijednostima. Zagreb : Profil International, 2004.

priča iz cijeloga svijeta. Ti zbornici, između ostaloga, sadrže sufijske, hasidske, kineske priče, Ezopove basne, primjere Andersenovih, Grimmovih, Wildeovih bajki, naše narodne pripovijetke i pjesme. Kako je naznačila sama autorica, mnoge od priča koje su uključene u zbornik s neznatnim razlikama susreću se u predajama međusobno jako udaljenih kultura tako da je za neke od njih bilo nemoguće sa sigurnošću ustvrditi kojoj tradiciji prvotno pripadaju.

Sve priče metodički su obrađene kao već strukturirani sati za rad po metodi poučavanja u duhu ljudskih vrijednosti koji se sastoje od manjih zasebnih cjelina: sjedenja u tišini (tihovanje, meditacija), molitve ili navoda, pričanja priče i razgovora o priči, grupne aktivnosti i zajedničkog pjevanja.

Praksa sjedenja u tišini, kojoj autorica pridaje posebnu vrijednost, našoj bučnoj zapadnjačkoj civilizaciji nije blizak koncept. Na sreću, i u znanstvenim krugovima sve se više govori o dobrobitima koje proističu iz tihovanja. To je prije svega povećanje sposobnosti za koncentraciju. Također, sjedenje u tišini pridonosi miru uma, emocionalnoj ravnoteži, sabranosti i postojanosti, a sve je to silno potrebno i učenicima i učiteljima. Ono također povećava i izdržljivost, strpljenje i moć praštanja. Poboljšava nam se pamćenje, moć shvaćanja i sposobnost da primamo ideje i dojmove. Na dubljoj razini takvo sjedenje budi našu intuiciju, to jest pomaže nam da djelujemo u suglasju s našim unutarnjim glasom te pomaže razvijanju stvaralačkih sposobnosti.

Pitanja za razgovor koja su ponuđena uz svaku priču samo su okvir, početni oslonac koji može poslužiti voditelju-biblioterapeutu tijekom pripreme za radionicu. Ono što je bitno je da se razgovor usmjeri na osvješćivanje dojma i na usvajanje i razumijevanje vrline o kojoj je riječ.

Svih pet metodičkih faza obrade jedne priče čine jedinstvenu cjelinu i dio su postupka ucjelinjenja (integracije), i kao takve pomažu skladu između unutarnjeg i vanjskog života čovjekova-suglasju između misli, riječi i djela.⁵⁷

Priče u zbornicima organizirane su tako da su uzete u obzir sve tri dobne skupine- prva, od šeste do devete godine, druga, od devete do dvanaeste, i treća, od dvanaeste do petnaeste godine.

---

⁵⁷ Krmpotić, V. Vrline ljubavi : prvi od pet zbornika posvećenih ljudskim vrijednostima. Beograd : Vesna Krmpotić, 1999. str. 20.

Ove zbirke Vesne Krmpotić, u njima sakupljene priče i predložene metode razvijanja pozitivnih vrijednosti kod djece i mladih u dobi od 6 do 16 godina imaju za cilj stvaranje cjelovitih ličnosti s ultimativnim naglaskom na izgradnji karaktera, što uočljivo i kronično nedostaje današnjem prevladavajućem informativnom modelu obrazovanja koji „brine“ samo za razvitak prije svega uma, jedva se dotičući tijela i zanemarujući potpuno duh. U predgovorima zbirke autorica ističe kako je ovih pet ljudskih vrijednosti povezano uz pet aspekata ljudske ličnosti: fizičkim, emotivnim, intelektualnim, intuitivnim i duhovnim. Tako na primjer u igraonici/ radionici svrha je da se igrom, radom, i vlastitim iskustvom potvrdi i produbi započeti posao razumijevanja i usvajanja vrline. Više od ostalih aspekata osobnosti u igraonici sudjeluje upravo fizički.⁵⁸

Za kraj ovog poglavlja mogli bismo se složiti s dr. sc. Milanom Matijevićem, redovnim profesorom na Učiteljskoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu koji u svojoj knjizi *Alternativne škole*⁵⁹ navodi sljedeće : „ *Istina, ljubav, mir, nenasilje i ispravno djelovanje imaju zaista mjesta u svim školama na svim kontinentima i u svim pedagogijama*“ i dodati kako zasigurno ove priče i pristup koji nam je ponudila Vesna Krmpotić mogu biti temelj biblioterapijske prakse u knjižnicama naših osnovnih škola.

4.2. Projekt *Što bi na mom mjestu učinila Ljubav* ?

Dok je još uvijek postojala kolika-tolika sloboda u kreiranju nastavnog plana i programa u nastavi Hrvatskog jezika mogao se osigurati koji dodatni sat u kojem bi se našao prostor za pristup književnim djelima koji nije isključivo teorijski niti književno-povijesni. Na tim se satovima prilazilo obaveznoj lektiri prije svega kao mediju koji nam omogućava susret sa samim sobom, pa onda i s cijelim svijetom. Iako se nisu tako nazivali, ti satovi su prema svom karakteru i strukturi bili biblioterapijski. Iz njih su izrasle radionice pod zajedničkim nazivom *Što bi na mom mjestu učinila ljubav?* namijenjene učenicima trećih razreda srednje strukovne škole. Zamišljene su kao četrdesetpetominutni susreti u knjižnici s velikim klasičnim djelima ruskog i francuskog realizma nakon što učenici ta ista dijela obrade u

---

⁵⁸ Isto.

⁵⁹ Matijević, M. *Alternativne škole : didaktičke i pedagoške koncepcije*. Zagreb: Tipex, 2001.

okviru nastavnog plana i programa nastave Hrvatskog jezika. Radionice su provedene su u Turističkoj i ugostiteljskoj školi Dubrovnik tijekom dvije školske godine 2012./ 2013. i 2013./ 2014. U tom periodu radionicama je nazočilo približno 120 učenika četverogodišnjih strukovnih programa s četiri sata nastave Hrvatskog jezika tjedno.

Jedan od modela biblioterapijskog susreta s učenicima cijelog razrednog odjeljenja koji je najbliži konceptu ove radionice u svom članku pod nazivom *Using Bibliotherapy to Teach Problem Solving*⁶⁰ ponudio je James W. Forgan. Forgan ističe kako se u biblioterapijskom radu s cijelim razredima treba fokusirati na četiri elementa odnosno faze: predčitanje, vođeno čitanje, razgovor o pročitanoj i rješavanje problema .

Predčitanje omogućuje učenicima da povežu svoja iskustva od ranije s najavljenom ili prepoznatom problematikom koja će se tijekom biblioterapijskog susreta obrađivati.

Vođeno čitanje uključuje čitanje naglas cjelovitog teksta ili izabranih dijelova nakon čega slijedi kraća pauza – tihovanje tijekom kojeg sudionici imaju priliku promišljati i eventualno zapisati svoje osjećaje i dojmove.

Razgovor o pročitanoj sastoji se od prepričavanja fabule i u nekim slučajevima odgovaranja na pitanja voditelja biblioterapijske radionice.

Posljednja faza rješavanja problema je faza u kojoj učenici identificiraju problemsku situaciju prisutnu u odabranom tekstu, nude rješenja za probleme, odabiru najbolje rješenje te naposljetku vrednuju rezultate odabranoga.

Radionice pod zajedničkim nazivom *Što bi na mom mjestu učinila ljubav?* temelje se upravo na ova četiri elementa, iako im je struktura znatno drugačija što je dijelom posljedica činjenice da su odabrani književni predlozi na kojim se temelji radionica učenici već pročitali te da se kao nositelji biblioterapijskog procesa pojavljuju dva stručnjaka koji će kroz različite faze procesa preuzimati naizmjenično vodeću ulogu.

Za ovu priliku predstaviti ćemo koncept biblioterapijskog pristupa djelima obavezna lektire na primjeru radionice *Moja kabanica* koja kao literarni predložak ima djelo Nikolaja Vasiljeviča Gogolja.

---

⁶⁰ Forgan, J. W. Using Bibliotherapy to Teach Problem Solving. // *Intervention in School and Clinic*, 38,2(2002), 75–82.
DOI: <https://doi.org/10.1177/10534512020380020201>

Radionica započinje sjedanjem u tišini nakon čega knjižničaraka naglas čita *Hvalospjev ljubavi* kao motivacijsku pjesmu koja sudionike priprema za razgovor sa školskom psihologinjom. Nakon toga psihologinja ih upućuje da još jednom u sebi pročitaju pjesmu i na pripremljeni papir na temelju teksta zapišu što Ljubav jest, a što nije. Slijedi razgovor o emocijama kao pokretačima ljudskog ponašanja, priča o ljubavi i strahu koji stoje iza svih naših izbora.

Svrha ovog uvodnog dijela jest emocionalno opismenjavanje sudionika kako bi stekli bolji uvid u vlastite emocije te ih mogli prepoznati kod sebe i kod drugih. Svojom namjenom, iako nešto drugačije koncipiran, ovaj dio radionice mogao bi odgovarati Forganovom predčitanju.

Budući da se radionica oslanja na činjenicu kako je književni predložak već poznat sudionicima, središnji dio radionice započinje pozivom da se jave dobrovoljci kojima se Gogoljeva *Kabanica* iznimno svidjela i koji su spremni naglas prepričati sadržaj djela. Dakle, kreće se od prepričavanja cjelovitog djela nakon kojeg će uslijediti vođeno čitanje odabranih ulomaka.

Kako se pokazalo tijekom provedbi radionica za prepričavanje se obično javljalo više sudionika jer su za brojne srednjoškolce upravo romani iz razdoblja realizma odgovorni za njihovo otkrivanje vrijednosti lektirnih djela koja im se tijekom obaveznog školovanja nude.

Dok dobrovoljci prepričavaju sadržaj, ostali učenici imaju zadatak zatvorenih očiju zamišljati scene, nizati slike, „snimati priču“ kako im se ona, ovom prilikom i na temelju iskustva prijašnjeg čitanja cjelovitog teksta, pokazuje.

Sljedeći korak poziv je knjižničarke na vođeno čitanje odabranih ulomaka iz pripovijetke/ romana koji će biti predmet transformacije, odnosno sudionicima će se ponuditi mogućnost da jedan od ponuđenih ulomaka „ispišu“ drugačije - tamo gdje prepoznaju strah kao pokretač nečijeg ponašanja, odaberu ispričati priču iz točke u kojoj su likovi umjesto straha odabrali djelovanje iz ljubavi. Ovaj dio radionice uglavnom bi dobio pažnju svih sudionika bez obzira na njihove čitateljske sklonosti i bez obzira na činjenicu jesu li uopće, kada je trebalo, pročitati lektirno djelo u cijelosti. Prepričavanje djela i izabrani ulomci budu dovoljni za zadobivanje pozornosti tih mladih ljudi koji su otvoreni i željni informacija o prirodi društva i čovjeka u tom osjetljivom periodu kada pokušavaju pronaći sebe i svoje mjesto u svijetu. Veliko iznenađenje za cijeli razredni odjel bude kad se za sudjelovanje i izlaganje svojih

verzija priče jave učenici koji inače nisu skloni javnim nastupima niti su skloni svoja razmišljanja i osjećaje iznositi pred drugim ljudima.

Promjena perspektive koja im se nudi u priči o dobro poznatom tekstu, kao i mogućnost da izmijene tijek fabule najčešće u učenicima pobude snažne emocije i reakcije. Znaju se javiti ljutnja i bijes zbog licemjerja i kukavičluka ljudi te snažna osuda društva iz Gogoljeve *Kabanice* koje pojedinca procjenjuje na temelju izgleda i životnih stilova koji nikome nisu na štetu. U ovom trenutku biblioterapijskog procesa koji odgovara zadnjoj fazi Forganovog koncepta vođenje radionice ponovno preuzima školska psihologinja. Slijedi još jednom razgovor o ljubavi i strahu u kojem učenici budu vođeni do spoznaje kako su izbori iz straha ustvari izbori iz neznanja zbog čega je bitno oslušivati i upoznavati sebe kako bismo i u našim životima postupali onako kako bi na našem mjestu postupila Ljubav.

ZAKLJUČAK

Iako se razdoblje djetinjstva i rane mladosti koje provodimo u školskim klupama poslovično naziva najljepšim razdobljem ljudskoga života, štošta u tom periodu može biti pravi izazov s kojima se ta mlada bića ne znaju nositi. Nerazumijevanje osjećaja koje proživljavaju, situacija koje im se događaju kod djece i mladih može stvoriti veliku fizičku i psihičku napetost koja se u konačnici odražava na njihovo razmišljanje, navike i ponašanje. Glavnu ulogu u djetetovom odrastanju i razvoju imaju roditelji, obitelj i učitelji, no značajnu ulogu mogu preuzeti i često preuzimaju školski knjižničari. Puno nasimalo je sreću da nam je upravo školski knjižničar poput knjižara Perdua iz *Male pariške knjižare* šapnuo kako je Pipi Duga čarapa lijek protiv pesimizma i straha od čuda ili kako se uz Pustolovine Toma Sawyera može prevladati strah od odraslih. Samom preporukom knjige za koju knjižničar smatra da može pomoći osobi s obzirom na problem koji ima ili situaciju u kojoj se nalazi školski knjižničari ulaze u široko područje razvojne biblioterapije.

Cilj ovog rada bio je pokazati da se školski knjižničari mogu usuditi ići i korak dalje od razine preporuke organizirajući programe i aktivnosti čiji će nositelji biti oni sami ili u kojima će pak sudjelovati kao dio tima koji pored knjižničara čine i drugi stručnjaci, u prvom redu školski psiholozi i pedagozi.

Svakom školskom knjižničaru koji se odluči u nekom trenutku i na ulogu biblioterapeuta treba biti jasno kako ga čeka veliki rad na dodatnom educiranju jer bavljenje biblioterapijom pretpostavlja veliko znanje i o knjigama, i o liječenju, kao i o samom biblioterapijskom procesu.

Također, knjižničara-biblioterapeuta čeka i rad na samome sebi. Djeca i mladi najzahvalniji su, ali i najizazovniji korisnici u isto vrijeme. Preispitujući svoje i naše granice, uvijek nas podsjećaju na potrebu da se razvijamo, mijenjamo i shvaćamo svijet u njegovom stalnom nastajanju i nestajanju. Najbolji način da ih pozovemo na promjenu neželjenih obrazaca ponašanja, temeljnih uvjerenja, da ih uvjerimo kako se u svijetu knjiga, u ritmu pjesme, u zvuku rima skriva čudesna moć koja im u nekom trenutku može donijeti olakšanje, razumijevanje ili čak iscjeljenje jest da svjedočimo svojim primjerom.“ Ovdje je cijeli novi svijet, valja ga otkriti- dođite, uđite...”⁶¹ možemo vikati samo u slučaju da smo u tim novim svjetovima i sami nekada bili.

---

⁶¹Čudina-Obradović, M. Kad kraljevna piše kraljeviću. Zagreb : Pučko otvoreno učilište Korak po korak, 2004. str.13.

LITERATURA

1. Ayalon, O. Spasimo djecu: priručnik grupnih aktivnosti za pomoć djeci u stresu. Zagreb: Školska knjiga, 1995.

Barath, Arpad; Daša Matul; Ljiljana Sabljak. Korak po korak do oporavka : priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima. Zagreb : Tipex, 1996.

Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija : priručnik za početnike. Zagreb : Balans centar, 2011.

Cornett, Claudia; Cornett, Charles. Bibliotherapy : The Right Book at a Right Time. Bloomington : Phi Delta Kappa Educational Foundation, 1980.

Čelić-Tica, V., Marija Gabriel, D. i Sabljak, Lj. (2010). Čitanjem protiv nasilja i kriminala. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), 26-37. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/80982> [citirano:2018-09-14]

Čudina-Obradović, M. Kad kraljevna piše kraljeviću. Zagreb : Pučko otvoreno učilište Korak po korak, 2004.

Forgan, J. W. Using Bibliotherapy to Teach Problem Solving. // Intervention in School and Clinic 38,2(2002), 75–82. DOI: <https://doi.org/10.1177/10534512020380020201>

George, N. Mala pariška knjižara. Zagreb : Mozaik knjiga, 2015.

Ivančić, I. Biblioterapija – liječenje knjigama. Dostupno na :<http://www.zdrav-zivot.com.hr/izdanja/kako-se-odmoriti-a-ne-umoriti-preko-ljeta/biblioterapija-lijecenje-knjigama/> [citirano:14.6. 2012.]

Janavičiene, D. Bibliotherapy process and type analysis: review of possibilities to use in the library. // Bridges/ Tiltai 53, 4(2010),121. [citirano: 2018-19-11]. Dostupno na:

<http://connection.ebscohost.com/c/articles/57386117/bibliotherapy-process-type-analysis-review-possibilities-use-library>

Jozić, R. Uloga školske knjižnice u odgojno-obrazovnom radu s učenicima. // Zrno : časopis za obitelj, vrtić i školu. 19, 80/81(2008)

Kafka, F. Pisma. Zagreb : Zora, 1977.

Kobasić, N. Satya sai odgoj u duhu ljudskih vrijednosti. Dostupno na : <http://drumtidam.info/iz-ormara/sve-u-svemu/2062-satya-sai-odgoj-u-duhu-ljudskih-vrijednosti> [citirano: 21.9.2018]

Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J., Lovrinčević, J. Školska knjižnica : korak dalje. Zagreb : Altagama : Zavod za Informacijske studije, 2004.

Krmpotić, V. Vrline ljubavi : prvi od pet zbornika posvećenih ljudskim vrijednostima, a po programu Sathya Sai duhovne obuke. Beograd : Vesna Krmpotić, 1999.

Krmpotić, V. Vrline ispravnoga ponašanja : drugi od pet zbornika posvećenih ljudskim vrijednostima, a po programu Sathya Sai duhovne obuke. Beograd : Vesna Krmpotić, 1999.

Krmpotić, V. Vrline mira : treći od pet zbornika posvećenih ljudskim vrijednostima, a po programu Sathya Sai duhovne obuke. Beograd : Vesna Krmpotić, 2000.

Krmpotić, V. Vrline istine : četvrti od pet zbornika posvećenih ljudskim vrijednostima a po programu Sathya Sai duhovne obuke. Zagreb : Profil International, 2004.

Krmpotić, V. Vrline nenasilnosti : peti od pet zbornika posvećenih ljudskim vrijednostima, a po programu Sathya Sai duhovne obuke. Zagreb : Profil International, 2004.

Krpan, K.; I. Mršić; V. Cej. Primjena razvojne biblioterapije u radu s djecom i mladima u narodnoj knjižnici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 348.

DOI:10.30754/vbh.61.1.621

Matijević, M. Alternativne škole : didaktičke i pedagoške koncepcije. Zagreb : Tipex, 2001.

Mikuletić, Natalija. Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi. //Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2 (2010) [citirano:2018-18-09].

Olsen, Marci A. Bibliotherapy: School Psychologists Report of Use and Efficacy. All Theses and Dissertations.409. [citirano: 2018-23-11]. Dostupno na: <https://scholarsarchive.byu.edu/etd./49>

Ouzts, D. The Emergence of Bibliotherapy as a Discipline. // Reading Horizons 31, 1(1991), 199–206.

Perrow, S. Bajke i priče za laku noć : Terapeutske priče za djecu. Velika Mlaka : Ostvarenje, 2010.

Rešić-Rihar, T. Urbanija, J. Biblioterapija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Odelek za bibliotekarstvo, 1999.

Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.

Standard za školske knjižnice. // Narodne novine 34 (2000). Dostupno i na : https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html [citirano: 2018-10-10].

Stipčević, A. Povijest knjige. Lokve : Naklada Benja, 2000.

Vojnić.T. Priručnik za primjenu ljudskih vrijednosti u osnovnim školama.Zagreb : Sathya Sai Središnje vijeće Hrvatske,2008.

Škrabina, D. Art terapija i kreativnost : multidimenzionalni pristup u odgoju, obrazovanju, dijagnostici i terapiji. Zagreb : Veble commerce, 2013.

Tartagni, Donna. Using Bibliotherapy with Adolescents. // *The School Counselor* 24, 1 (1976), str.29. Dostupno i na www.jstor.org/stable/23896876

Unesco-ov Manifest za školske knjižnice.[citirano: 2018-10-10]. Dostupno na:
<http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/unesco.pdf>